

guidelines for assessing ACSC and the potentially preventable hospitalization in the European region. 77 respondents – general practitioners and a group of experts were interviewed using a standardized questionnaire.

Results. The potential possibility of a significant reduction in hospitalizations for the entire set of ACSC, identified as significant for Ukraine, with the exception of iron deficiency anemia and chronic heart failure, has been identified. The largest population indicators of probable preventable of hospitalizations are registered in arterial hypertension, pneumonia, angina, COPD and diabetes, which coincides with the list of the most significant for the adult population of Ukraine ACSC. The general level of potential preventable of hospitalization of adults from ACSC, determined for the population, in Ukraine is according to doctors – 28.2%, according to expert estimates – 32.9%, which may reduce the total hospitalization for outpatient-sensitive conditions (in% from the number of patients with ACSC) from 8.1% to 6.0% (according to PPE estimates) or up to 5.6 % (according to experts).

Conclusions. The results obtained for the potentially preventable hospitalisation from ACSC, defined for the population, can be seen as a potential for change management and can be used in the development of general policies or specific programs in the field of health and strengthening PHC systems.

Key words: ambulatory care sensitive conditions (ACSC), potentially preventable hospitalization, primary care.

Рецензент – проф. Голованова І. А.

Стаття надійшла 09.05.2020 року

DOI 10.29254/2077-4214-2020-2-156-324-327

УДК 614.2-053.6(477.87):613.81/.84

Рогач І. М., Керецман А. О., Погоріляк Р. Ю., Рего О. Ю.

ПОШИРЕНІСТЬ КУРІННЯ ТА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ СЕРЕД ШКОЛЯРІВ м. УЖГОРОДА, ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (м. Ужгород)

renata.pohoriliak@gmail.com

Зв'язок публікації з плановими науково-дослідними роботами. Дане дослідження є фрагментом НДР «Визначення умов та механізмів впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на формування особистості та стану громадського здоров'я населення», № державної реєстрації: 0117U001750.

Вступ. Кожна п'ята людина в світі – підліток, причому 85% підлітків проживають в країнах, що розвиваються. Біля 2/3 випадків передчасної смерті і 1/3 загального тягаря хвороб у дорослих пов'язані з умовами і формами поведінки, які беруть початок в молодому віці, у т. ч. вживання тютюну, алкоголю, відсутність фізичної активності тощо [1,2]. Приблизно 80,0% дорослих курців починають палити у віці до 18 років. На сьогодні біля 150 млн. підлітків вживають тютюн та алкоголь і ця цифра поступово збільшується в усьому світі. Формування навичок здорової поведінки в підлітковому віці і зусилля, направлені на кращий захист даної вікової групи від ризиків, забезпечать в подальшому триваліше і продуктивніше життя для багатьох [3,4,5]. В свою чергу, розробка ефективних заходів по боротьбі з цими шкідливими звичками повинна базуватись на чіткій уяві про поширеність тютюнопаління та вживання алкоголю серед різних верств населення, та насамперед, серед дітей шкільного віку [6,7]. Зважаючи на це, Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), Центром по контролю і профілактиці захворювань (CDC) та Канадською асоціацією популяційного здоров'я (СРНА) була ініційована Глобальна система контролю над тютюнопалінням та вживанням алкоголю. Завданням даної системи є збір, узагальнення та розповсюдження даних по цим основним напрямкам.

Вперше Україна приймала участь в глобальному опитуванні підлітків навесні 1999 р. (по м. Києву). Виконавцями були представники Інформаційного Центру по проблемам алкоголю і наркотиків. Наступне опитування було проведене у вересні 2005 р. фахівцями ІГМЕ, за підтримки МОЗ України. Опитування

було проведене в різних регіонах України (Центральний, Південний, Східний, Західний регіони та м. Київ). У 2011 р. Україна втретє приймала участь в опитуванні (виконавцями були також фахівці ІГМЕ). За уніфікованою анкетною були опитані учні 7-9 класів 49 шкіл України. Загальна кількість учнів, які приймали участь в дослідженні становила 3762 особи, з них підлітків 13-15 років було 3550. Анкети, які використовували для Глобального опитування 2005 і 2011 р. були ідентичні та містили запитання по 5 ключовим напрямкам (доступ учнів до тютюну; їх ставлення до припинення паління; пасивне паління; реклама/антиреклама в засобах масової інформації; роль школи в боротьбі з тютюнопалінням). У червні 2012 р. в м. Атланта (США) на Робочому засіданні, присвяченому обробці та аналізу результатів Глобального опитування 2011 р., окрім даних щодо поширеності тютюнопаління та вживання алкоголю в кожній країні, також були надані узагальнені матеріали щодо тютюнопаління та вживання алкоголю в різних регіонах ВООЗ (згідно опитування попередніх років (2002-2007 р.) [8].

Мета дослідження. Вивчення поширеності вживання цигарок і алкоголю школярами, а також дослідження впливу чинників різних моделей поведінки та вивчення їх зв'язку з особливостями соціального оточення (впливу сім'ї та компанії однолітків).

Об'єкт і методи дослідження. Методом анкетування (самозаповнення анкет) нами було проведено соціологічне дослідження серед учнів 5-11-х класів ЗОШ 1-3 ст. м. Ужгород. Респондентами стали 257 дівчат (64,3%) та 143 хлопці (35,7%). Анкетування проводилось за згодою самих учнів, їх батьків та вчителів, з дотриманням всіх правил етики та відповідно чинному законодавству. У дослідженні були використані наступні методи наукового дослідження: системного підходу, соціологічний та медико-статистичний.

Результати досліджень та їх обговорення. Проаналізувавши зміст анкет, дослідженням було вста-

новлено, що кожен другий респондент має безперешкодний доступ до цигарок. При цьому хлопці частіше за дівчат уважають, що не матимуть жодних перепон, якщо забажають дістати цигарки (28,2% та 17,8% відповідно).

Більше половини учнів повідомляють про наявність досвіду куріння – 72,3%. Частка хлопців, які курили хоча б один раз протягом життя, є більшою, ніж частка дівчат, і становить 61,3%, а серед дівчат – 44,3%. Щоденно курять 7,2% учнівської молоді: це 18,1% хлопців та 6,7% дівчат. 6,3% респондентів зазначили про куріння п'яти і більше цигарок щодня.

На момент досягнення 13-річного віку досвід куріння мають 49,9% учнів, а в 5,1% опитаних сформувалася звичка щоденного куріння. Серед 15-річних школярів половина (49,1%) має досвід куріння, у 12,9% опитаних сформувалася звичка щоденного куріння. Серед них 3,4% повідомили про відмову від цієї шкідливої звички до досягнення 16-17 років / закінчення школи.

Учнівська молодь не до кінця усвідомлює той ризик для здоров'я, на який наражаються курці. Лише 18,4% опитаних зазначили великий ризик при курінні цигарок. Навіть за умов куріння однієї або більше пачок на день 4,8% зовсім не бачать негативних наслідків, а 7,8% вбачають слабкий ризик для здоров'я.

Куріння кальяна останніми роками дуже поширилося серед населення України, що певною мірою пов'язано з очікуваннями споживачів про те, що кальян є менш шкідливим, ніж куріння сигарет та інших тютюнових виробів. Ці очікування підкріплювала інформація, яка поширювалася різними комерційними підприємствами, зацікавленими в продажу сумішей для кальяна заради прибутків. ВООЗ ще у 2005 році попередила, що дим кальянів, як і дим інших тютюнових виробів, містить токсичні речовини, які викликають рак легень та інші види раку, серцево-судинні, респіраторні та інші захворювання.

За даними ВООЗ [9], серед населення України найактивнішими курцями кальяна є молодь віком 15-24 роки як серед чоловіків, так і серед жінок.

Тільки половина молодих людей зазначила, що ніколи не курила кальян – 51,2%, причому частка хлопців значущо менша, ніж дівчат – 37,1% і 62,9% відповідно. Можна спостерігати загальну тенденцію до того, що з віком частка тих, хто курил кальян, зростає і серед хлопців, і серед дівчат. Варто також зазначити, що поступово з віком зростає частка й тих, хто курил кальян протягом останнього місяця.

Ситуація з вживанням алкоголю серед школярів не менш гостра. Більше третини 14-річних учнів повідомили про те, що їм «легко» або «дуже легко» придбати алкогольні напої. Серед 15-річних респондентів кількість тих, кому «легко» або «дуже легко» придбати алкогольні напої становить 43,4%, а серед 16-річних – 51,7%. 83,4% учнів вживали будь-які алкогольні напої хоча б один раз протягом життя: серед 12-13-річних – 58,4%; серед 13-14-річних – 67,8%; серед 15-річних – 78,5%; 16-річних – 85%, серед 17-річних – 84,6%.

У період за останні 12 місяців алкогольні напої вживали 70% учнів (серед дівчат – 71,1%, серед хлопців – 68,7%).

Відмінність спостерігається у кількості разів вживання. Про регулярне вживання (40 і більше разів за останні 12 місяців, що фактично означає щотижневє вживання алкоголю) повідомили 6,1% хлопців та 2,8% дівчат.

Вживали алкогольні напої за останні 30 днів 14,8% 12-річних учнів, 26,7% 13-річних, 43,2% – 14-річних учнів, 32,1% 15-річних учнів, 41,9% 16-річних та 47,4% 17-річних. Найчастіше протягом останнього місяця учні вживали вино (26,6%). Серед усіх вікових категорій більша частка хлопців традиційно вживає пиво та міцні напої, а дівчата – слабоалкогольні напої, шампанське та вино.

Характеризуючи види алкоголю, які споживають школярі 38,2% опитаних хлопців указали пиво, 21,8% – вино, 18,2% – слабоалкогольні напої, 15,1% – шампанське та 14,7% – міцні напої. Дівчата найчастіше споживають вино (34,6%), шампанське (23,2%) та слабоалкогольні напої (21,9%).

Більшість опитаних (57,2%) вказали, що протягом життя не перебували у стані алкогольного сп'яніння, проте, більше п'ятої частини зазначили, що перебували в такому стані три та більше разів. Протягом останніх 12 місяців у стані алкогольного сп'яніння хоча б один раз перебували 25,8% опитаних, а протягом останніх 30 днів – 10,3%. За результатами опитування на найбільший досвід сп'яніння вказували саме учні 13-14 років.

Середній вік першої спроби вживання алкогольних напоїв становить 11 років. Це стосується пива, шампанського, слабоалкогольних напоїв та вина. Для міцних алкогольних напоїв – він становить 13 років. Крім того, найбільша частка учнів уперше відчула алкогольне сп'яніння у 14 років.

Молодь уживає алкоголь переважно в когось удома (27,0%) та в себе вдома (20,3%). Дещо менша кількість учнів вживала алкоголь на вулиці, у парку чи на іншій відкритій місцевості (16,4%). Рідше за все молодь уживає алкоголь у барах/пабах та ресторанах (8,4% та 4,5% відповідно).

Загалом учні мають усвідомлення ризиків нашкодити собі через уживання алкоголю: 41,8% респондентів указали на великий ризик шкоди, якщо людина майже щодня випиває одну-дві порції алкоголю; 13,4% опитаних зазначили, що були учасниками сварок унаслідок уживання алкоголю; 10,2% – були учасниками бійок; 7,8% указали на травми або нещасні випадки;

Майже 30% учнів указували на проблеми через уживання алкоголю іншими людьми. Зокрема, що їх лякала на вулиці людина в нетверезому стані; 26,2% потерпали від переслідування нетверезих незнайомих; 5% опитаних перебували в одній машині з нетверезим водієм; 2,3% були свідками ДТП через людину в нетверезому стані.

Тільки 22,4% респондентів відмітили, що батьки «майже завжди» та «часто» встановлюють чіткі правила щодо того, чим молоді люди можуть займатися вдома. Близько 30,0% підлітків відмітили, що їхні батьки «завжди» та «часто» знають, де та з ким вони проводять час вечорами.

Більше третини (35,4%) опитаних вважають, що серед їхніх близьких є такі, хто зловживає алкоголем. 38,3% дівчат та 28,8% юнаків зазначили, що мали проблеми через зловживання алкоголем близькими.

Більше третини (39,5%) респондентів стверджують, що майже завжди можуть легко відчутися тепло і турботу кращого друга. Однак, майже кожен п'ятий (17,7%) та кожен четвертий (23,6%) опитаний заявили, що більшість друзів курять сигарети і вживають алкогольні напої.

Більше половини (87,6%) опитаних учнів зазначили, що їм важко звертатися по медичну допомогу в будь-який медичний заклад, який їм доступний (наприклад, у навчальному закладі, у поліклініку тощо) без батьків. При цьому, більшість опитаних (90,4%) не знають, куди можна звернутися, якщо є необхідність або бажання для отримання медичної та соціальної допомоги або пройти тестування на ВІЛ (серед учнів старших класів). Всі респонденти відповіли, що до батьків за допомогою звернулися б в останню чергу, а також зазначили, що жодного разу не зверталися до сімейного лікаря за допомогою у вирішенні проблем, пов'язаних з алкоголем та курінням.

Бажання відмовитись від тютюнопаління виявили тільки 15,0% курців хлопців та 23,0% дівчат. Бажання повністю відмовитись від вживання спиртних напоїв виявили тільки 1,04% респондентів. Саме тому дуже важливим є акцентувати увагу на формування здорового способу життя ще з підліткового віку.

Висновки. Доступ до тютюну в середовищі учнівської молоді залишається високим. Дані досліджен-

ня вказують на те, що за наявності бажання вони можуть без перепон придбати цигарки або ж іншу тютюнову продукцію. Найчастіше учнівська молодь має перші спроби куріння у віці 14-15 років; найвища кількість викурених сигарет протягом одного дня припадає на 14-16 років, що дає змогу зробити висновок про необхідність акцентування програми боротьби з курінням серед молоді цього віку. Негативним чинником поширення вживанням тютюнової продукції є те, що підлітки не розцінюють куріння як фактор значного негативного впливу на здоров'я людини.

Перше знайомство з алкогольними напоями найчастіше починається ще до досягнення 11 років; 13-14 років – найпоширеніший вік першого досвіду сп'яніння. Серед актуальних рекомендацій слід наголосити на важливості формування довірливих стосунків між батьками та дітьми, посилення взаємодії між навчальними закладами та батьками. Разом з тим, інформаційна та профілактична робота повинна проводитися постійно, враховувати динамічні зміни інформаційного простору, нові потреби та запити цільових груп.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення рівня обізнаності батьками особистого життя своїх дітей.

Література

1. Loza TO, Liach MV. Problemy stanu zdorovia riznuch hrup naseleennia ta shliachy yich vurichennia. Scienceand Edukation a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2018;VI(28):54-7. [in Ukrainian].
2. Bondar TV, Halich YuP, Balakireva OM. Riven poshurennia i tendencii vzhivannia tutunu, alkoholnich napayiv, narkotuchnych rechovun sered uchnivskoyi molodi Ukrainu. Kuyiv: Obnova; 2001. 176 s. [in Ukrainian].
3. Diachenko YuL. Do problem valeolohichnoho aspect zhuttedialnosti suchasnich pidlitiv. Pedahohichni nauku: teoria, istoria, innovaciini tehnologii: naukoviy zhurnal. 2014;2(36):131-6. [in Ukrainian].
4. Biluzna OV, Korchan NO. Problema dutiachoho ta pidlitkovoho alkoholizmu v Ukraini. Naukovo-metoduchne zabezpechennia napriamu pidhotovku «Zdorovia ludini». Materialu vseukrainskoi naukovo-praktuchnoi konferencii. Poltava: 2014. 137 s. [in Ukrainian].
5. Shvets NA. Formuvannia kulturi zdorovoho sposobu zhuttia studentkoi molodi. Pedahohichni nauku: teoria, istoria, innovaciini tehnologii: naukoviy zhurnal. 2012;5(23):172-80. [in Ukrainian].
6. Berdnuk O, Dobrianska O, Rudnitska A. Poshurenist povedinkovuch chunnukiv ruzuky sered pidlitiv Ukrainy. Pedahohichni nauku: teoria, istoria, innovaciini tehnologii: naukoviy zhurnal. 2017;4(68):3-12. [in Ukrainian].
7. Diachenko YuL. Do problem socialnoho blahopoluchchia rodyni iak nevidemnoi skladovoi iakosti zhuttia ditey doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku. Pedahohichni nauku: teoria, istoria, innovaciini tehnologii: naukoviy zhurnal. 2015;6(50):48-53. [in Ukrainian].
8. Polishuk L. Derzhavna polituka u formuvanni zdorovoho sposobu zhuttia z urachuvanniam miznarodnoho dosvidu. Pedahohichni nauku: teoria, istoria, innovaciini tehnologii: naukoviy zhurnal. 2019;3(87):259-69. [in Ukrainian].
9. Hlobalnaya stratehia sokrashenia vrednoho upotreblenia alkoholia. 2010. Dostupno: http://www.who.int/substance_abuse/activities/msbalcstrategyru1.pdf [in Russian].

ПОШИРЕНІСТЬ КУРІННЯ ТА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ СЕРЕД ШКОЛЯРІВ м. УЖГОРОДА, ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Рогач І. М., Керецман А. О., Погоріляк Р. Ю., Рого О. Ю.

Резюме. За результатами вивчення поширеності вживання цигарок і алкоголю школярами, чинників різних моделей поведінки, а також вивчення їх зв'язку з особливостями соціального оточення було встановлено високий доступ до тютюну та алкоголю в середовищі учнівської молоді, високий рівень досвіду куріння (72,3%) та вживання алкоголю (70,0% учнів) та значна регулярність куріння (7,2% – щоденно) і вживання алкоголю (6,1% хлопців та 2,8% дівчат – щотижня). Учнівська молодь не до кінця усвідомлює той ризик для здоров'я, на який наражаються курці. Лише 18,4% опитаних зазначили великий ризик при курінні цигарок. Навіть за умов куріння однієї або більше пачок на день 4,8% зовсім не бачать негативних наслідків, а 7,8% вбачають слабкий ризик для здоров'я. Саме тому дуже важливим є акцентувати увагу на формування здорового способу життя ще з підліткового віку.

Ключові слова: куріння, вживання алкоголю, підлітки, школярі, медико-соціальна проблема, шкідливі звички.

РАСПРОСТРАНЕННОСТЬ КУРЕНИЯ И УПОТРЕБЛЕНИЯ АЛКОГОЛЯ СРЕДИ ШКОЛЬНИКОВ г. УЖГОРОДА, КАК ОДНА ИЗ ОСНОВНЫХ МЕДИКО-СОЦИАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ

Рогач И. М., Керецман А. А., Погорилык Р. Ю., Рого А. Ю.

Резюме. По результатам изучения распространенности употребления сигарет и алкоголя школьниками факторов различных моделей поведения, а также изучение их связи с особенностями социального окру-

жения был установлен высокий доступ к табаку и алкоголю в среде учащейся молодежи, высокий уровень опыта курения (72,3%) и употребление алкоголя (70,0% учеников) и значительная регулярность курения (7,2% – ежедневно) и употребление алкоголя (6,1% юношей и 2,8% девушек – еженедельно). Учащаяся молодежь не до конца осознает тот риск для здоровья, с которым сталкиваются курильщики. Лишь 18,4% опрошенных отметили большой риск при курении сигарет. Даже в условиях курения одной или более пачек в день 4,8% совсем не видят негативных последствий, а 7,8% видят слабый риск для здоровья. Именно потому очень важно акцентировать внимание на формирование здорового образа жизни еще с подросткового возраста.

Ключевые слова: курение, употребление алкоголя, подростки, школьники, медико-социальная проблема, вредные привычки.

PREVALENCE OF SMOKING AND USING ALCOHOLIC DRINKS AMONG PUPILS IN UZHGOROD AS ONE OF THE MAIN MEDICAL AND SOCIAL PROBLEMS OF THE PRESENT

Rogach I. M., Keretsman A. O., Pohorilyak R. Y., Reho O. J.

Abstract. The problem of forming a healthy lifestyle has always been and remains one of the most important medico-social problems of each country. In recent years, society has become increasingly concerned about the spread of negative trends in alcohol and tobacco use among students. The increasing interest of researchers in the study of this problem is closely linked to the rapid progression of declining health of the population of Ukraine, and, at the same time, the spread of diseases among children and young people of school age is of major concern. The main purpose of the survey among student youth is to determine the prevalence of cigarettes and alcohol, the factors of different behaviors, as well as to study their connection with the characteristics of the social environment (influence of the family and the company of peers). The method of questioning (self-completion of questionnaires) conducted a sociological survey among students of 5-11th grades of secondary school in Uzhgorod.

Tobacco access in student youth remains high. More than half of students report having a smoking experience – 72.3%. The proportion of boys who smoked at least once during their lifetime is higher than that of girls, accounting for 61.3% of boys and 44.3% of girls. 7.2% of the student youth smoke daily: 18.1% boys and 6.7% girls. 6.3% reported smoking five or more cigarettes daily. 83.4% of students consumed any alcoholic beverage at least once during their lifetime: 58.4% among 12-13 year olds; among 13-14 year olds – 67.8%; among 15-year-olds – 78.5%; 16-year-olds – 85%, among 17-year-olds – 84.6%. During the last 12 months, alcoholic beverages were consumed by 70% of students (71.1% among girls, 68.7% among boys). The difference is observed in the number of times of use. Thus, more girls than boys (27.3% and 22.8% respectively) reported drinking alcohol once or twice during the specified period. 6.1% of boys and 2.8% of girls reported regular use (40 or more times in the last 12 months, which actually means weekly drinking).

A negative factor in the prevalence of tobacco use is that adolescents do not view smoking as a factor in the significant negative impact on human health. A major problem is the prevalence of alcohol among adolescents. Topical recommendations should emphasize the importance of building trusting relationships between parents and children, enhancing interaction between schools and parents. It is important for parents to raise awareness of the lives of their children, especially middle and older children. At the same time, information and prevention work should be carried out constantly, adapting to new age groups, taking into account dynamic changes of the information space, new needs and requests of target groups.

Key words: smoking, alcohol, teenagers, students, medical and social problem, bad habits.

Рецензент – проф. Голованова І. А.

Стаття надійшла 19.03.2020 року